

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

Хорум-Дагская средняя общеобразовательная школа

Рассмотрено,

на заседании ШМО

Протокол № 1 от 31.08. 2023г

Рук-ль ШМО Монгуш И.Р. / Монгуш И.Р.

Согласовано

зам.дир по УВР

Монгуш /Монгуш И.Р./

« 31 » 08. 2023г

Утверждено

приказом директора школы

№ 1 от 31.08.2023г

Ооржак Р.Э.

Рабочая программа

учебного предмета

родная литература

2023-2024 учебный год

Класс: 8

Учитель: Шойдак М.Д.

Тайылбыр бижик

Программаны тургузарда удуртулга болган документилен

Ажылчын программаны Россия Федерациязының «Өөредилге дугайында» хоойлузунуң 12-ги чүүлүнүң 7-ги кезээнге, ортумак болгаш ниити өөредилгениң федералдыг өөредилге стандарттарына, РФ-ның өөредилге болгаш эртем яамызының 2010 чылдың декабрь 17-де үнген 1897 дугаарлыг дужаалына, тус черниң бюджеттиг ниити билигниң өөредилге чери Теве-Хая ниити билиг ортумак школазының Уставы ёзугаар тургустунган башкының ажылчын программазының дугайында саавырга үндезилээн.

Тыва чогаалды өөредириниң сорулгалары

Өөредиглиг сорулгалары:

- өөреникчилерге чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея-тематиктиг утказын, сюжет болгаш композициязын сайгартып өөредир;
- чогаал билиглериңге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин ылгап, ооң бижиттинген төөгүзүн сайгарып өөредиринге чаңчыктылары;
- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүң өске хевирлери-биле дөмейлеп, орус болгаш өске чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле дөмей, хевирлеш чогаалдарны деңнеп өөредир;
- чогаал сайгарарына ажыглаар медээ-сүмелерни (интернет четкизи, словарь, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөредир.

Кижизидиглиг сорулгалары:

- уругларның сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- кижилерге, төрөөн черинге, чонунга, бойдуска ынак болгаш аңаа хумагалыг, хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир;
- номчулгага сонугалдыг, чогаадыкчы ёзу-биле боданып, амыдыралдың кандыгы-даа байдалдарында бодун база бодунуң шын туружун камгалап билир кижини кижизидер.

Сайзырадыр сорулгалары:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң меделдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;
- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Өөредилге планында эртемний туружу болгаш ролу

Тыва литература эртеми школа программазынче кирип, өзүп орар салгалдың бүгү талазы-биле хевирлеттинеринге эргежок чугула рольду ойнап турар. Ол культура, улустуң аас чогаалы, театр уран чүүлү, уран чүүлдүң өске-даа янзылары болгаш парлалга, эртем, өөредилге, кижизидилге, психология, дыл, төөгү-биле сырый харылзаалыг. Тыва литература делегей литературазынга деңнээрге, чеже-даа аныяк болза, ол тыва чоннуң ажыл-амыдыралының онзагайын, төөгүзүн, национал бүдүжүн бүгү талазы-биле чырыдып турар. Тыва литературада уруглар кижизидилгезинге, оларның бот медреселин хевирлээринге, төрөөн дылывыстың тывызык онзагайын билиндиреринге таарымчалыг чогаалдар кайы хөй. Тыва литература чоннуң аас чогаалындан, орус болгаш делегей литературазының классиктериниң арга-дуржулгазындан хөй кичээлди ап, өзүп сайзыраан болганда, ында уруг-дарыгга дамчыдар өөредиглиг-даа, кижизидиглиг-даа чүүлдер арбын. Тыва чоннуң ёзу-чаңчылдары, эрткен оруу, амыдыралчы арга-дуржулгазы, психологтуг байдалын көргүскен чогаалдар база аас чогаалының янзы-бүрү хевирлери өөредилге номнарында кирип турар. Ынчангаш тыва чогаал кичээлдериниң тыва дылдыг өөреникчини өөредиринге, кижизидеринге база угаан-медреселин сайзырадырынга таарымчалыг аргалары хөй. Төрөөн чонунуң чогаалын хандыр шингээди алыры – өөреникчилерге өске эртемнерни чедишкинниг билип албышаан, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус, делегей, культура, уран чүүл дугайында билиглерни калбартып, чүгле тыва чогаалчыларның эвес, а бүгү тыва чоннуң байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар. Ындыг болганда, тыва чогаал кичээли өзүп орар салгалды шын хевирлээринге, оон патриоттуг болгаш моральдыг бүдүжүн кижизидеринге эргежок чугула эртемнерниң бирээзи.

Федералдыг базистиг өөредилге планында Россия Федерациязының бүгү-ле школаларынга төрөөн чогаалды албан өөренири көрдүнген. Төрөөн чогаалды өөрениринге өөредилгениң федералдыг күрүнө стандартының (ӨФКС) негелдезин езугаар 8 класска 2 шак көрдүнген, ынчангаш чылда ниитизи-биле 68 шак болур.

Эртемний кол допчулалы болгаш тургузуу

8-ки класска чедир уруглар тыва литератураның үе-чадаларын өөрөнмээн болур, ынчалза-даа өөредилге номунче чогаалдарны үш үе-чада аайы-биле киирген. Ынчалза-даа ук курска тыва литератураның үе-чадазын өөрөнмес, ындыг болганда, класстан дашкаар номчулгаларны планче үе-чада барымдаалавайн киирген. Өөредилге ному колдуунда өөренир теориялыг билиглерге чижек кылдыр берген чогаалдар аайы-биле дес-дараалай тургустунган.

Өөредилге чылында шактарның хуваалдазы

Шактар саны:

Шупту – 68 шак; неделяда – 2 шак.

Киирилде кичээл - 1 шак

Чечен чогаалдарны номчуур болгаш сайгарарынга – 42 шак;

Чогаал теориязынга – 3 шак

Чугаа сайзырадылгазынга – 4 шак

Чогаадыкчы ажылдарга - 6 шак

Чогаадыг бижииринге - 4 шак

Хыналда тест-айтырыгларга - 6 шак

Номчулга хыналдазынга - 2 шак

Темаларны бөлүктөй көөргө мындыг:

Киирилде кичээл - 1 шак

Номчулга аргазының хыналдазы- 1 шак

I. Таңдым турда, таңдаш-ла мен - 13 шак

II. Тараам турда, тодуг-ла мен – 6 шак

III. Кижичурттуг, куш уялыг – 20 шак

IV. Авай, авай, авайымны... - 13 шак

V. Кижичулуручажындан ... - 13 шак

Номчулга аргазының хыналдазы. Түңнел кичээл - 1 шак

Эгелер санында чогаал теориязының, чугаа сайзырадылгазының болгаш хыналда ажылдар кичээлдеригирип турар.

Тыва чогаал эртемни өөрөдириниң түңнелдери

Өөрөдигениң **бот-тускайлаң түңнелдери** өөреникчиниң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-сайзырадып, бот-углап билиринче, өөренириниң чугулазын, чаа билиглер шиңгээдип алырын медегелдиги-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразынга хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп, ону боттандыларынге угланган болур.

Предметтиг түңнелдер кижиниң ажыл-херээниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медегел билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шиңгээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөрөдиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түңнелдер өөреникчилерге чогаал эртемни өске эртемниң теория-практиктиг билиглериги-биле чергелештир өөрөдиринче, өөренириниң бот-тускайлаң,

коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билириниң) регулятивтиг (бот-угланышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шингээттиреринче уланган болур.

Тыва чогаал эртеми 8-ки класска проблема-тематиктиг принципке үндезилетинип ажылдап кылдырган. Үндезин билиглери – чечен маадыр, окур-хевир.

8-ки класстың өөреникчилериниң кол-кол мергежилдери болгаш

чаңчыгар чүүлдери

8-ки класска тыва чогаалга кичээнгейни дараазында чүүлдерже углаары чугула: чогаал маадыры – окур-хевир, литератураның темазы, чогаалда көдүргөн проблема.

8-ки классты доозуп тургаш, өөреникчилерниң билир ужурлуг чүүлдери:

- чогаалдың бижиттинген үези-биле харылзаазын тодарадып билир;
- чечен чогаалдың темазын, идеязын, сюжедин, композициязын тодарадып шыдаар;
- чогаалда көдүргөн проблеманы тодарадып билир;
- документалдыг чогаалдарның онзагай талаларын билир;
- чогаалдарның бүгү аймактарын болгаш хевирлерин аянын номчуур;
- чогаал сөзүглелиниң планын тургузуп билир, ону езугаар аас-биле азы бижимел-биле үнелел берип шыдаар;
- чогаалдың аймактарының жанр хевирлериниң аңгы талаларын илередип билир;
- дылдың уран чурумалдыг аргаларын тодарадып, оларның чогаалга ужур-дузазын тайылбырлап билир;
- номчаан номунга, көргөн кинозунга, шиизинге аас-биле азы бижимел-биле үнелел берип шыдаар;
- чогаалдың уран-чечен онзагайын барымдаалап, долу сайгарылгазын кылып билир;
- өөрөнгөн чогаалының бижиттинген үези-биле харылзаазын билир, оларны литературлуг агымнар-биле чергелештир көөр, литература-төөгүлүг байдалды ниитилелдин амыдыралы болгаш культуразы-биле чергелештир көөр;
- чогаалдың этиктиг болгаш эстетиктиг шынарларын тодарадып билир;
- чогаалдың этиктиг, философчу, социал-төөгүлүг проблематиказын тодарадып билир;
- аңгы-аңгы жанрның чогаалдарын утка-шынар талазы-биле аңгылап билир;
- литературлуг терминнер словарьлары, энциклопедияларны ажыглап билир;
- чогаалдарга хамаарыштыр литература-сайгарылгалыг ажылдарны билир, оларны аас-биле харыыларга азы бижимел ажылдарга ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалын бот-тускайлаң үнелээрде, литература төөгүзүнүн барымдааларын база литература теориязының айтырыгларын ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалдарынга даянып, бедик культуралыг, чараш мөзү-бүдүштүг, делегей көрүүшкүнү делгем, дыл-домаа сайзыраңгай болур.

Өөредилге-методиктиг комплекс:

Программа:

1. Кол ниити өөредилгениң 5-9 класстарынга "Төрээн (тыва) чогаал" өөредилге эртеминге Федералдыг ажилчын программа - Кызыл, 2023.
2. Кол ниити өөредилгениң 5-9 класстарынга "Төрээн (тыва) чогаал" эртеминге чижек календарь-тематиктиг планнаашкын. Л.Х.Ооржак, 2023.

Өөредилге ному:

Төрээн чогаал, 8 класс. Ниити өөредилге черлеринге өөредилге ному. М.А.Күжүгет, Л.Х.Ооржак - Кызыл: НШХИ, 2022.

Методиктиг литература:

1. Д.Ч. Сүндүп. Тыва улустуң аас чогаалын школаларга өөредириниң методиказы. Кызыл: ТывНУЧ, 1992.
2. В.С Кызыл-оол, Д.С Куулар «Методиктиг сүмелер. 5-ки класстың төрээн чогаал ному-биле ажилдаар башкыларга дуза», Кызыл, 1992.
3. Е.Т.Чамзырын. Төрээн чогаалды өөредириниң теориязы болгаш методиказы. Кызыл, ТывКУ, 2005.
4. Матпаадыр. Уругларга аас чогаалы. Кызыл, ТывНУЧ, 2006.
5. С. С. Комбу. Тувинская литература. – Новосибирск: Наука, 2012.
6. Тыва Республиканың чогаалчылары. (М.Б.Ховалыг тургускан. Кызыл, 2000)
7. Тыва тывызыктар (Г.Н.Курбатский тург.-н.). Кызыл, ТывНУЧ, 2002.

Ол ышкаш:

- тыва тоолдарга үндезилээн мультфильмнер бижиткен дискилер;
- тыва чогаалчыларның шүлүктерин аянныг номчаан аудиобижидилгелер;
- чогаалчыларның чогаалдарынга чураан иллюстрациялар, чуруктар;
- уругларның билиин хынаарынга белеткээн тест ажилдар.